WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Adroddiad ar yr Archwiliad o Ddatganiadau Ariannol

Cyngor Sir Ynys Môn

Blwyddyn archwilio: 2011-12

Cyhoeddwyd: Medi 2012

Cyfeirnod y ddogfen: C12340

Diben y ddogfen hon

Mae'r ddogfen hon ar ffurf ddrafft a ddarperir yn gyfrinachol. Dim ond er mwyn cadarnhau cywirdeb a chyflawnder y wybodaeth a geir ynddi a cheisio barn ar y casgliadau y daethpwyd iddynt y'i darperir.

Trafod y ddogfen cyn ei chyhoeddi

Mae'r ddogfen hon a’r hawlfraint ynddi yn eiddo i Archwilydd Penodedig ac erys felly. Mae’n cynnwys gwybodaeth a gafwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru o dan bwerau statudol i gyflawni swyddogaethau statudol yn unig ac fe’i paratowyd fel sail i ddogfen swyddogol a allai gael ei chyflwyno neu ei chyhoeddi maes o law. Gall hefyd gynnwys gwybodaeth y gallai ei datgelu heb awdurdod fod yn drosedd o dan adran 54 o Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004. Oni chaniateir yn benodol o dan y gyfraith, ni ellir atgynhyrchu'r ddogfen nac unrhyw ran o'i chynnwys, na'i storio mewn system adalw na'i throsglwyddo mewn unrhyw ffurf na thrwy unrhyw fodd, na'i datgelu i unrhyw un ac eithrio'r sawl a'i derbyniodd yn wreiddiol heb ganiatâd ysgrifenedig Swyddfa Archwilio Cymru ymlaen llaw. Mae'n rhaid ei diogelu bob amser i'w hatal rhag cael ei chyhoeddi neu i atal defnydd amhriodol arall o'i chynnwys. Gallai ei defnyddio neu'i datgelu heb awdurdod arwain at achos cyfreithiol.

Cynnwys

Mae Anthony Barrett, fel yr Archwilydd Penodedig, yn bwriadu cyhoeddi adroddiad archwilio diamod ar eich datganiadau ariannol. Mae rhai materion i'ch hysbysu amdanynt cyn eu cymeradwyo.

Adroddiad cryno	
Cyflwyniad	3
Adroddiad archwilio arfaethedig	3
Materion sylweddol sy'n deillio o'r archwiliad	4
Atodiadau	
Llythyr Sylwadau Terfynol	13
Adroddiad archwilio arfaethedig yr Archwilydd Penodedig i Gyngor Sir Ynys Môn	17
Crynodeb o'r cywiriadau a wnaed i'r datganiadau ariannol drafft y dylid tynnu sylw'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu atynt	19

Adroddiad cryno

Cyflwyniad

1. Mae Anthony Barrett, yn rhinwedd ei swydd fel yr Archwilydd Penodedig, yn gyfrifol am roi barn ynghylch pa un a yw'r datganiadau ariannol yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ("y Cyngor") ar 31 Mawrth 2012 a'i incwm a'i wariant ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben bryd hynny.

2. Cawsom y datganiadau ariannol drafft ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2012 ar 29 Mehefin 2012, ac rydym bellach wedi cwblhau'r gwaith archwilio fwy neu lai. Rydym yn cyflwyno adroddiad i chi ar y materion pwysicaf sy'n deillio o'r archwiliad, y mae'n rhaid i chi eu hystyried, yn ein barn ni, cyn i'r datganiadau ariannol gael eu cymeradwyo. Mae'r tîm archwilio eisoes wedi trafod y materion hyn gyda'r swyddog adran 151 dros dro.

3. Nid ydym yn ceisio cael sicrwydd llwyr bod y datganiadau ariannol wedi'u datgan yn gywir, ond rydym yn mabwysiadu'r cysyniad o berthnasedd. Wrth gynllunio a chynnal yr archwiliad, rydym yn ceisio nodi camddatganiadau perthnasol yn eich datganiadau ariannol, hynny yw, y rhai hynny a allai gamarwain rhywun sy'n darllen y cyfrifon.

4. Y swm meintiol a ddefnyddiwn i farnu bod camddatganiadau o'r fath yn berthnasol i'r Cyngor yw £2.2m. Gall materion ansoddol penodol megis gofynion cyfreithiol a rheoliadol a sensitifrwydd gwleidyddol hefyd bennu p'un a fernir bod eitem yn berthnasol ai peidio.

Cydnabyddiaethau

5. Mae'r Cyngor wedi gwneud llawer o gynnydd i fynd i'r afael â phroblemau wrth lunio'r datganiad o gyfrifon a bodloni'r dyddiad cau ar gyfer cyhoeddi'r cyfrifon, sef 30 Medi. Rydym wedi gweithio yn agos gyda'r Cyngor, ac o ganlyniad i hynny, mae proses archwilio 2011/12 wedi bod yn fwy hwylus. Mae'r Cyngor yn haeddu cydnabyddiaeth a chanmoliaeth am y ffordd y mae wedi ymdrin â'r gwelliannau angenrheidiol a hoffem fanteisio ar y cyfle hwn i fynegi ein gwerthfawrogiad o'r cymorth a gawsom gan swyddogion yn y Cyngor yn ystod yr archwiliad. Er bod hyn i'w groesawu'n fawr, hoffem hefyd bwysleisio ei bod hi'n bwysig sicrhau y caiff y gwelliannau hyn eu cynnal.

Adroddiad archwilio arfaethedig

6. Bwriad yr Archwilydd Penodedig yw cyhoeddi adroddiad archwilio diamod ar y datganiadau ariannol unwaith y byddwch wedi rhoi Llythyr Sylwadau i ni yn seiliedig ar yr hyn a nodir yn Atodiad 1.

7. Nodir yr adroddiad archwilio arfaethedig yn Atodiad 2.

Materion sylweddol sy'n deillio o'r archwiliad

Camddatganiadau nas cywirwyd

8. Nodwn yn Atodiad 3 y camddatganiadau a nodwyd gennym yn y datganiadau ariannol, a drafodwyd gyda'r rheolwyr ond sy'n parhau heb eu cywiro, a gofynnwn iddynt gael eu cywiro. Os byddwch yn penderfynu peidio â chywiro'r camddatganiadau hyn, gofynnwn i chi roi gwybod i ni am y rhesymau dros beidio â'u cywiro.

Camddatganiadau a gywirwyd

9. Mae yna gamddatganiadau a gywirwyd gan y rheolwyr, ond yr ystyriwn y dylid tynnu eich sylw atynt gan eu bod yn berthnasol i'ch cyfrifoldebau mewn perthynas â'r broses o gyflwyno adroddiadau ariannol. Fe'u nodir gydag esboniadau yn Atodiad 3.

Risgiau archwilio sylweddol

10. Yn ein Strategaeth Archwilio Ariannol, gwnaethom nodi gwybodaeth am y risgiau archwilio sylweddol a nodwyd yn ystod y broses o gynllunio'r archwiliad. Mae'r tabl isod yn nodi canlyniad ein gweithdrefnau archwilio mewn perthynas â'r risgiau hynny.

Risgiau sy'n ymwneud â'r amgylchedd rheoli	Canlyniad yr archwiliad
Cafodd anawsterau o ran llenwi swyddi'n barhaol yn y Tîm Cyllid effaith andwyol ar broses llunio cyfrifon y Cyngor yn 2010/11. Ar hyn o bryd staff dros dro sydd yn y swyddi hyn o hyd. Mae'n hanfodol bod adnoddau digonol a phriodol yn cael eu neilltuo i lunio'r cyfrifon statudol yn unol â'r amserlenni gofynnol	Gwnaethom gydweithio'n agos â'r rheolwyr i fonitro'r cynnydd a wnaed wrth baratoi a llunio cyfrifon 2011/12 a gwnaethom roi ein barn i'r Pwyllgor Archwilio ar drefniadau'r Cyngor ar gyfer llunio cyfrifon 2011/12. Gwnaethom gadw mewn cysylltiad â'r rheolwyr drwy gydol y broses o lunio'r cyfrifon a'r broses archwilio. Lluniodd y Cyngor gyfrifon drafft a'u cyflwyno i ni ddiwedd mis Mehefin 2012 yn unol â'r amserlen archwilio, ynghyd â phapurau gwaith perthnasol. Hoffem bwysleisio pwysigrwydd sicrhau bod trefniadau addas yn cael eu rhoi ar waith i ategu gwelliannau'r Cyngor yn y maes hwn yn y dyfodol.
Sylwadau ar y datganiad ariannol	**Canlyniad yr archwiliad**
Mae risg y gallai'r Cyngor fabwysiadu polisïau cyfrifyddu neu drin trafodion incwm a gwariant mewn ffordd sy'n arwain at	Gwnaethom ymgymryd â'r gweithdrefnau canlynol mewn ymateb i'r risg hon: • profwyd rheolaethau allweddol i gadarnhau eu bod yn gweithredu'n effeithiol;

gamddatganiad perthnasol yn y sefyllfa refeniw a nodir.	• profwyd gwaith cysoni allweddol; • profwyd incwm a gwariant nad ydynt yn safonol i sicrhau eu bod wedi'u cynnwys yn briodol yn y cyfrifon; • profwyd bod trafodion sy'n digwydd tua diwedd y flwyddyn wedi'u dosbarthu'n briodol yn y flwyddyn ariannol y maent yn berthnasol iddi. Gwnaethom ystyried y polisïau cyfrifyddu a fabwysiadwyd gan y Cyngor a chynhaliwyd y lefel briodol o brofion ar incwm a gwariant er mwyn canfod unrhyw gamddatganiad perthnasol. Ni wnaethom nodi unrhyw faterion y dylid cyflwyno adroddiadau arnynt i'r Pwyllgor Archwilio.
Mewn unrhyw sefydliad, gall rheolwyr fod mewn sefyllfa i anwybyddu'r rheolaethau ariannol sydd ar waith gennych. Gall y fath achos o dorri'r rheolaethau arwain at gamddatganiad perthnasol.	Gwnaethom ddeall a gwerthuso prosesau a gweithdrefnau rheoli mewnol fel rhan o'n gwaith cynllunio. Gwnaethom adolygu priodoldeb y dyddlyfrau a broseswyd yn ystod y flwyddyn. Gwnaethom hefyd edrych yn ofalus ar amcangyfrifon a wnaed gan y rheolwyr ac ystyriwyd a oeddent yn cynnwys unrhyw duedd. Cynlluniwyd a chyflawnwyd gweithdrefnau mewn perthynas â'r rhesymeg busnes dros drafodion sylweddol. Mae ein gweithdrefnau archwilio hefyd yn cynnwys elfen anrhagweladwy sy'n amrywio o flwyddyn i flwyddyn. Ni wnaethom nodi unrhyw faterion y dylid cyflwyno adroddiadau arnynt i'r Pwyllgor Archwilio. Nodir canlyniad ein gwaith mewn perthynas â'r amcangyfrifon a wnaed gan y rheolwyr o dan y tabl hwn.
Mae risg nad yw amcangyfrifon a dyfarniadau'r Cyngor ynghylch darpariaethau a chroniadau wedi nodi pob darn o wybodaeth neu rwymedigaeth.	Gwnaethom asesu cyflawnder rhwymedigaethau ariannol drwy wirio'r rhwymedigaethau ariannol a dderbyniwyd cyn ac ar ôl dyddiad diwedd y flwyddyn i ganfod a oeddent wedi'u cynnwys yn gywir yn ffigurau'r rhwymedigaethau ariannol ai peidio. Gwnaethom brofi'r darpariaethau perthnasol a ddelir gan y Cyngor ac ystyried p'un a oeddent yn cynnwys pob rhwymedigaeth hysbys yn y meysydd hynny. Gwnaethom gynnig sawl addasiad ynghylch torbwynt rhwymedigaethau ariannol (ar gyfer gwallau caled o £98,000 a gwallau a allosodwyd o £279,000 a £182,000) a'r ddarpariaeth gwastraff ar gyfer safle Penhesgyn (ar gyfer £788,000) a gofnodir ym mharagraff 9. Mae'r eitemau hyn nas addaswyd yn is na'n lefel perthnasedd.
Yn 2010/11, roedd angen	Gwnaethom archwilio cyfalaf yn drylwyr, gan fynd ati i brofi

gwneud nifer o ddiwygiadau i'r cyfrifon o ganlyniad i wendidau yn nhrefniadau'r Cyngor mewn perthynas â rhoi cyfrif am drafodion cyfalaf. Mae risg nad ymdriniwyd â'r gwendidau hyn.	meysydd fel ychwanegiadau, gwarediadau a sampl o'r asedau sefydlog a brisiwyd yn ystod y flwyddyn gyfredol, gan asesu'r dull prisio a ddefnyddiwyd, gan gynnwys rhagdybiaethau allweddol a wnaed gan brisiwr y Cyngor. Gwnaethom gysylltu â'r rheolwyr yn gynnar yn y broses archwilio er mwyn sicrhau ein bod yn mynd i'r afael ag unrhyw faterion sy'n ymwneud â chyfalaf ar y cychwyn.
Mae'n ofynnol i'r Cyngor sicrhau bod ei eiddo, ei offer a'i gyfarpar a ddelir ar y Fantolen yn cael eu prisio'n ddigon rheolaidd er mwyn sicrhau nad yw'r swm cario yn sylweddol wahanol i werth teg yr asedau hyn ar ddiwedd y flwyddyn.	Gwnaethom ystyried haeriad y Cyngor nad oedd yr asedau nas prisiwyd yn 2011/12 wedi'u camddatgan mewn ffordd berthnasol a gwnaethom asesu'r newid posibl yn eu gwerth yn unol â thueddiadau rhanbarthol ar gyfer gwerthoedd tir ac eiddo. £122,000 oedd y newid posibl ar gyfer Tir ac Adeiladau Eraill a £780,000 oedd y newid posibl ar gyfer Anheddau Cyngor (y ddau yn gostwng), a allosododd effaith y tueddiadau hynny mewn prisiau tir ac eiddo ar draws yr asedau nas prisiwyd yn ystod y flwyddyn gyfredol. Cawsom ein bodloni felly nad oedd yr asedau nas prisiwyd yn ystod y flwyddyn gyfredol wedi'u camddatgan mewn ffordd berthnasol.
Mae gan y Cyngor Gasgliad Celf y rhoddwyd cyfrif amdano fel ased anghyfredol yn natganiadau ariannol 2010/11. Bydd mabwysiadu FRS 30 Asedau Treftadaeth o dan y Cod yn arwain at newid polisi cyfrifyddu o 2011/12 ymlaen. Bydd hyn yn golygu y caiff asedau treftadaeth eu cydnabod fel dosbarth ar wahân o asedau am y tro cyntaf yn natganiadau ariannol 2011/12.	Mae angen cario Asedau Treftadaeth ar brisiad, oni fyddai'n anymarferol cael prisiad am gost sy'n gymesur â'r budd i ddefnyddwyr, pan gânt eu cario ar gost hanesyddol. Aeth y rheolwyr ati i drefnu prisiad o'r Casgliad Celf i sicrhau y gellid ei ddal ar werth priodol ar y fantolen. Gwnaethant nodi asedau eraill hefyd a ystyriwyd yn Asedau Treftadaeth ac ailddosbarthwyd y rhain i'r man priodol ar y fantolen. Gwnaethom adolygu gwaith y rheolwyr ar Asedau Treftadaeth a chynnig dau addasiad. Y cyntaf o'r rhain oedd newid y gwerth cymharol a nodwyd ar gyfer y Casgliad Celf i'r prisiad presennol, a'r ail oedd ailddosbarthu nifer o asedau yn Asedau Treftadaeth yn hytrach nag Asedau Gweithredol.

Amcangyfrifon arwyddocaol

11. Yn ystod ein harchwiliad gwnaethom ymgymryd â gweithdrefnau penodol mewn perthynas â meysydd sy'n destun risg o ran amcangyfrif.

Prisiadau asedau sefydlog

12. Ailbrisiodd y Cyngor gyfran o'i bortffolio asedau sefydlog fel ag yr oedd ar 1 Ebrill 2011 yn unol â'i bolisi cyfrifyddu o ailbrisio asedau bob pum mlynedd. Canolbwyntiodd ein harchwiliad ar gadernid y cyfrifiadau a wnaed gan brisiwr mewnol cymwysedig y Cyngor a'r rhagdybiaethau a ddefnyddiwyd yn y prisiad.

13. Gwnaethom gynnal profion interim cyn y prif archwiliad ar ddiwedd y flwyddyn i asesu rhywfaint o'r data a oedd yn sail i fodelau prisio pob ased. Gwnaethom ganfod nifer o wallau bach a chywirwyd pob un o'r rhain wedyn er mwyn gallu rhoi prisiad diwygiedig ar gyfer yr asedau hynny yn y datganiad o gyfrifon drafft.

14. Yn ystod ein hymweliad archwilio ar ddiwedd y flwyddyn, gwnaethom gynnal rhagor o brofion ar sampl o'r asedau a ailbrisiwyd, a chawsom gysur gweld bod y prisiadau wedi'u gwneud yn gywir a bod y rhagdybiaethau hanfodol yn rhesymol.

15. Gwnaethom ystyried haeriad y Cyngor nad oedd gwerth y gyfran o dir ac adeiladau nas prisiwyd yn 2011/12 wedi'i gamddatgan mewn ffordd berthnasol, a gwnaethom gymhwyso newidiadau mewn mynegeion rhanbarthol ar gyfer prisiau tir ac eiddo i'r gyfran hon. Yn achos anheddau cyngor a thir ac adeiladau eraill, nodwyd gwahaniaethau rhagamcanol o £780,000 a £122,000, gan ddangos nad oedd yr asedau nas prisiwyd gan y Cyngor yn ystod y flwyddyn gyfredol wedi'u camddatgan mewn ffordd berthnasol.

16. Yn unol â'i bolisi i ailbrisio asedau bob pum mlynedd, ni chafodd anheddau cyngor y Cyngor eu hailbrisio yn ystod y flwyddyn gyfredol. Yn ystod y flwyddyn flaenorol gwnaethom eich hysbysu bod y Cyngor yn defnyddio dull Beacon i brisio ei stoc tai cyngor, sy'n cynnwys dewis sawl eiddo sy'n nodweddiadol o wahanol gategorïau neu haenau o dai cymdeithasol, eu prisio, ac yna gymhwyso'r gwerth hwn i bob haen yn ei thro.

17. Er mwyn adlewyrchu'r gwahaniaeth rhwng tai preifat a thai cymdeithasol (fel anheddau cyngor) lle mae gan denantiaid lawer mwy o hawliau, mae dull Beacon yn defnyddio ffactor addasu.

18. Ar adeg y prisiad (1 Ebrill 2011, fel y nodwyd yng nghyfrifon y flwyddyn flaenorol), nid oedd data ar gael ar y ffactorau addasu ar gyfer Cymru, felly dewisodd y Cyngor ranbarth cymharol (Swydd Efrog a Humberside) a chymhwysodd y ffactor addasu hon, sef 31%.

19. Cyhoeddwyd papur ymchwil gan DVS (arbenigwyr prisio yn y sector cyhoeddus) ym mis Ebrill 2011 a nododd wybodaeth ddangosol am ffactorau addasu ar gyfer rhanbarthau Cymru, a'r ffactor a roddwyd ar gyfer Gogledd a Gogledd-Ddwyrain Cymru oedd 39%. Nid yw'r papur hwn wedi'i gynnwys mewn unrhyw ganllawiau ffurfiol hyd yma.

20. Byddai newid o 1% yn y ffactor addasu a gymhwyswyd yn cael effaith berthnasol ar werth anheddau cyngor. Felly ystyriodd y Cyngor yn ofalus pa ffactor addasu y dylid ei defnyddio, a daeth i'r casgliad na wnaed digon o waith ymgynghori na dilysu ar y papur ymchwil iddo ddibynnu arno a gwneud newid mor fawr i'w ddatganiad o gyfrifon. Felly penderfynodd gadw ei ffactor addasu bresennol o 31% ond tynnodd sylw'r darllenwyr at y papur ymchwil yn ei ddatganiad o gyfrifon gan nodi y gallai arwain at newid

sylweddol yng ngwerth ei anheddau cyngor yn y dyfodol. Rydym o'r farn bod hyn yn rhesymol.

Rhwymedigaethau cyflog cyfartal

21. Yn 1997, llofnododd cyflogwyr llywodraeth leol a'r undebau llafur 'Gytundeb Statws Sengl'. Ymrwymodd y cytundeb, sy'n rhan annatod o ddeddfwriaeth cyflog cyfartal, awdurdodau i gynnal adolygiadau cyflog cyfartal ac i gyflwyno strwythurau cyflog anwahaniaethol, gan fynd i'r afael â'r ffaith bod cyflogeion llywodraeth leol yn cael eu cyflogi ar delerau ac amodau gwahanol. Nododd yr adolygiad hwn rai elfennau o wahaniaethu o ran cyflog ac o ganlyniad, cydnabuwyd rhwymedigaethau ôl-gyflog i wneud iawn am hyn yn y rhan fwyaf o awdurdodau lleol.

22. Mae'r Cyngor wedi cael hawliadau cyflog cyfartal yn ystod y blynyddoedd diwethaf a chafodd ragor o hawliadau yn ystod 2011/12. Mae'r rheolwyr wedi asesu'r tebygolrwydd y bydd hawliadau'n llwyddiannus er mwyn amcangyfrif y rhwymedigaeth i'r Cyngor.

23. Rydym wedi cynnal profion trylwyr ar y cyfrifiadau a wnaed gan y rheolwyr ac wedi trafod yr amcangyfrif gyda'r swyddog adran 151 dros dro. Mae'r datganiad o gyfrifon yn adlewyrchu'r amcangyfrif sy'n briodol ym marn y rheolwyr, ar sail y wybodaeth sydd ar gael iddynt a'u bwriadau wrth ddelio â'r hawliadau.

24. Yn ystod ein profion ar yr amcangyfrif, gwnaethom nodi nifer fach o addasiadau i'r amcangyfrif y mae'r Cyngor bellach wedi gwneud diwygiadau ar eu cyfer yn y datganiad o gyfrifon.

25. Mae'r Cyngor hefyd wedi datgelu rhwymedigaeth wrth gefn ar gyfer rhwymedigaethau cyflog cyfartal posibl nad ydynt wedi'u crisialu eto ac ni chafwyd unrhyw hawliadau ar eu cyfer.

Darpariaeth gwastraff

26. Mae'r Cyngor wedi cadw darpariaeth o £1.9m yn y datganiad o gyfrifon mewn perthynas â chostau ôl-ofal ar ran o safle gwastraff Penhesgyn a gapiwyd. Mae prisiad y ddarpariaeth hon yn deillio o asesiad amgylcheddol arbenigol a gynhaliwyd yn 2008. Mae'r asesiad yn rhagamcanu costau ôl-ofal dros gyfnod o 30 mlynedd ar gyfer y safle cyfan. Fodd bynnag, dim ond cyfran o'r costau hyn a gydnabuwyd gan y Cyngor drwy ei ddarpariaeth gwastraff ar gyfer un rhan o safle gwastraff Penhesgyn.

27. Mae'r rhan arall o safle gwastraff Penhesgyn yn cynnwys cyfleusterau i gasglu a phrosesu nwy gwastraff a gynhyrchir wrth i wastraff bydru. Mae'r amcangyfrif ar gyfer gweddill y ddarpariaeth wedi'i ddisodli'n rhannol gan y buddsoddiad cyfalaf a wnaed er mwyn echdynnu a gwerthu nwy. Fodd bynnag, mae deddfwriaeth amgylcheddol yn ei gwneud yn ofynnol i fynd i'r costau sy'n weddill, sef costau refeniw, ac felly dylid darparu ar eu cyfer.

28. Dengys yr asesiad y dylai'r Cyngor gydnabod darpariaeth o £788,000 yn ychwanegol at ei ddarpariaeth bresennol o £1.9m. Fodd bynnag mae'r rheolwyr o'r farn bod darpariaeth ddigonol eisoes ar gael drwy'r ddarpariaeth bresennol o £1.9m a

chynlluniau cyllideb cyfalaf ac ni chredant y dylid cynyddu'r ddarpariaeth a gydnabyddir yn y datganiad o gyfrifon.

29. Felly rydym wedi cynnwys yr eitem hon fel camddatganiad nas cywirwyd i'w ystyried gan y Pwyllgor Archwilio.

Asedau treftadaeth

30. Am y tro cyntaf yn 2011/12, mae'n ofynnol i'r Cyngor, o dan God Ymarfer CIPFA, gymhwyso FRS 30 Asedau Treftadaeth (nid oes fersiwn IFRS cyfatebol). Felly cynhaliodd y Cyngor ymarfer i nodi a phrisio asedau treftadaeth ac ailddatgan ei fantolen fel sy'n ofynnol pan fo'r polisi cyfrifyddu yn newid.

31. Y rhan fwyaf sylweddol o Asedau Treftadaeth y Cyngor yw'r Casgliad Celf a gedwir yn Oriel Ynys Môn, sydd wedi ei ailbrisio fel yr oedd ar 31 Mawrth 2012. Gwnaethom nodi i'r ased hwn gael ei ailddosbarthu yn y cyfrifon drafft o ased cymunedol i Ased Treftadaeth, ac o werth o tua £400k, i brisiad yswiriant ailddatganedig o £18.1m cyn cael ei ailbrisio i lawr i'w brisiad ar y farchnad, sef £1.4m, ar 31 Mawrth 2012.

32. Gwnaethom gynnig addasiad i'r Cyngor y dylai prisiad y Casgliad Celf ar 1 Ebrill 2010 fod yn £1.4m oherwydd pan wneir addasiad i'r cyfnod blaenorol yn dilyn newid i'r polisi cyfrifyddu, y bwriad cyffredinol yw ailddatan y datganiad o gyfrifon fel pe bai'r polisi cyfrifyddu wedi bod mewn grym erioed. Mae'r cyfrifon wedi'u diwygio.

33. Nodwyd bod nifer o asedau eraill fel Carchar Biwmares hefyd yn Asedau Treftadaeth, ond yn y cyfrifon drafft gwnaeth y Cyngor eu cyfrif fel asedau gweithredol cyffredin. Gwnaethom drafod natur yr asedau hyn gyda'r Cyngor a chytunwyd y dylid eu hailddosbarthu'n asedau treftadaeth. Er bod yr asedau yn weithredol, cânt eu dal at ddibenion hanesyddol-diwylliannol neu dreftadaeth yn bennaf, ac felly dylid eu cydnabod yn llawn fel Ased Treftadaeth. Mae'r cyfrifon wedi'u diwygio.

Materion sylweddol eraill sy'n deillio o'r archwiliad

34. Fel rhan o'r archwiliad, rydym yn ystyried nifer o faterion ansoddol a meintiol sy'n berthnasol i'r cyfrifon ac yn cyflwyno adroddiad i chi ar unrhyw faterion sylweddol sy'n codi. Nid oedd unrhyw faterion yn codi yn y meysydd hyn eleni:

- **Nid oes gennym unrhyw bryderon ynglŷn ag agweddau ansoddol ar eich arferion cyfrifyddu ac adrodd ariannol.** Cafwyd gennym fod y wybodaeth a ddarparwyd yn berthnasol, yn ddibynadwy, yn gymaradwy ac yn hawdd ei deall ar y cyfan. Daethom i'r casgliad fod y polisïau a'r amcangyfrifon cyfrifyddu yn briodol a bod datgeliadau'r datganiadau ariannol yn ddiduedd, yn deg ac yn glir. Fodd bynnag, hoffem dynnu sylw at y ffaith i'r broses o gau'r cyfrifon gael ei harwain yn bennaf gan ddau gyfrifydd interim cymwysedig, ac y dylai'r Cyngor sicrhau ei fod yn penodi cyfrifwyr parhaol â phrofiad addas.
- **Ni ddaethom ar draws unrhyw anawsterau sylweddol yn ystod yr archwiliad.** Cawsom wybodaeth mewn modd amserol a defnyddiol ac ni chyfyngwyd ar ein gwaith. O gofio'r anawsterau a wynebwyd yn ystod archwiliad

2010/11, rydym yn fodlon iawn â'r cynnydd y mae'r Cyngor wedi'i wneud yn y maes hwn.

- **Ni wnaethom drafod na gohebu â rheolwyr am unrhyw faterion sylweddol y mae angen i ni eich hysbysu amdanynt.**
- **Nid oes unrhyw faterion eraill sy'n arwyddocaol i'r gwaith o oruchwylio'r broses o gyflwyno adroddiadau ariannol y mae angen i ni eich hysbysu amdanynt.**
- **Ni wnaethom nodi unrhyw wendidau perthnasol yn eich rheolaethau mewnol ond rydym wedi nodi sawl maes lle gellid gwella rheolaethau. Hysbyswyd y rheolwyr o'r rhain ar wahân.**

Atodiad 1

Llythyr Sylwadau Terfynol

(Pennawd llythyr y corff a archwilir)

Archwilydd Penodedig
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ
28 Medi 2012

Sylwadau yn ymwneud â datganiadau ariannol 2011/12

Cyflwynir y llythyr hwn mewn perthynas â'ch archwiliad o ddatganiadau ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2012.

Rydym yn cadarnhau hyd eithaf ein gwybodaeth a'n cred, ar ôl cynnal ymchwiliadau a oedd yn ddigonol yn ein barn ni, y gallwn wneud y sylwadau canlynol i chi.

Sylwadau rheolwyr

Cyfrifoldebau

Rydym wedi cyflawni ein cyfrifoldebau am baratoi'r datganiadau ariannol yn unol â gofynion deddfwriaethol, IFRS a Chod Ymarfer CIPFA ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol; yn arbennig, mae'r datganiadau ariannol yn rhoi darlun cywir a theg yn unol â hynny.

Rydym yn cydnabod ein cyfrifoldeb am gynllunio, gweithredu, cynnal ac adolygu trefniadau rheolaeth fewnol er mwyn atal a chanfod twyll a gwallau.

Gwybodaeth a roddir

Rydym wedi rhoi'r canlynol i chi:

- mynediad llawn i'r canlynol:
  - yr holl wybodaeth rydym yn ymwybodol ohoni sy'n berthnasol i'r broses o baratoi'r datganiadau ariannol megis llyfrau cyfrifon a dogfennaeth ategol, cofnodion cyfarfodydd a materion eraill;
  - gwybodaeth ychwanegol y gwnaethoch ofyn amdani gennym at ddiben yr archwiliad;
  - mynediad anghyfyngedig i staff yr oedd yn angenrheidiol i chi, yn eich barn chi, gael tystiolaeth archwilio ganddynt.

- canlyniadau ein hasesiad o'r risg y gall y datganiadau ariannol fod wedi eu camddatgan mewn modd perthnasol o ganlyniad i dwyll;
- ein gwybodaeth am dwyll neu dwyll a amheuir yr ydym yn ymwybodol ohono ac sy'n effeithio ar Gyngor Sir Ynys Môn ac yn ymwneud â:
  - rheolwyr;
  - cyflogeion sydd â rolau pwysig yng nghyd-destun rheolaeth fewnol; neu
  - eraill lle gallai'r twyll gael effaith berthnasol ar y datganiadau ariannol.
- ein gwybodaeth am unrhyw honiadau o dwyll, neu dwyll a amheuir, sy'n effeithio ar y datganiadau ariannol a roddwyd i ni gan gyflogeion, cyn-gyflogeion, rheoleiddwyr neu eraill;
- ein gwybodaeth am bob achos hysbys neu achos a amheuir o ddiffyg cydymffurfio â deddfau a rheoliadau y dylid ystyried eu heffeithiau wrth baratoi'r datganiadau ariannol;
- manylion yr holl bartïon cysylltiedig a'r holl gydberthnasau a thrafodion partïon cysylltiedig rydym yn ymwybodol ohonynt;
- unrhyw faterion eraill sy'n angenrheidiol ym marn yr archwilydd.

Sylwadau ar y datganiad ariannol

Cofnodwyd pob trafodyn, ased a rhwymedigaeth yn y cofnodion cyfrifyddu ac fe'u hadlewyrchir yn y datganiadau ariannol.

Mae'r rhagdybiaethau arwyddocaol a ddefnyddiwyd i wneud amcangyfrifon cyfrifyddu, gan gynnwys y rheini a fesurwyd ar werth teg, yn rhesymol.

Cyfrifwyd yn briodol am gydberthnasau a thrafodion partïon cysylltiedig ac fe'u datgelwyd yn briodol.

Addaswyd ar gyfer pob digwyddiad neu datgelwyd pob digwyddiad a ddigwyddodd ar ôl y dyddiad adrodd y mae angen ei addasu neu ei ddatgelu.

Datgelwyd pob achos gwirioneddol neu bosibl hysbys o ymgyfreitha a honiadau y dylid ystyried eu heffeithiau wrth baratoi'r datganiadau ariannol i'r archwilydd, a chyfrifwyd amdanynt ac fe'u datgelwyd yn unol â'r fframwaith cyflwyno adroddiadau ariannol perthnasol.

Nid oes yn y datganiadau ariannol gamddatganiadau perthnasol, gan gynnwys hepgoriadau. Mae effeithiau'r camddatganiadau nas cywirwyd a nodwyd yn ystod yr archwiliad yn amherthnasol, yn unigol a chyda'i gilydd, i'r datganiadau ariannol cyfan. Ceir crynodeb o'r eitemau hyn isod:

Dyddlyfr	Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr		Mantolen	
	£'000	£'000	£'000	£'000
Darpariaeth ôl-ofal safle tirlenwi Penhesgyn DR Cost gwasanaethau (Datganiad) CR Darpariaethau (Mantolen) *Darpariaeth ychwanegol o ran costau ôl-ofal rhagamcanol y Cyngor dros y safle cyfan am hyd ei drwydded.*	788			788
Torbwynt cyfrifon taladwy DR Cyfrifon taladwy (Mantolen) CR Cost gwasanaethau (Datganiad) *Gwall a allosodwyd o ran ein hapbrofion o dorbwynt cyfrifon taladwy ar gyfer eitemau a gofnodwyd yn anghywir yn 2011/12.*		279	279	
Rhwymedigaethau nas cofnodwyd cyfrifon taladwy DR Cost gwasanaeth (Datganiad) CR Cyfrifon taladwy (Mantolen) *Nodwyd gwall caled ar gyfer rhwymedigaethau yn ymwneud â 2011/12 nas cofnodwyd yn y cyfnod hwnnw.*	98			98
Rhwymedigaethau nas cofnodwyd cyfrifon taladwy DR Cost gwasanaeth (Datganiad) CR Cyfrifon taladwy (Mantolen) *Nodwyd gwall a allosodwyd ar gyfer rhwymedigaethau yn ymwneud â 2011/12 nas cofnodwyd yn y cyfnod hwnnw.*	182			182
CYFANSWM	**1,068**	**279**	**279**	**1,068**

Yn ogystal, rwyf yn cadarnhau, hyd eithaf fy ngwybodaeth a'm cred, ac ar ôl cynnal ymchwiliadau priodol, y sylwadau canlynol:

- Bod y rhagdybiaethau a ddefnyddiwyd yn y broses prisio asedau sefydlog yn briodol i Gyngor Sir Ynys Môn;
- Bod yr amcangyfrif o gost y Casgliad Celf a gedwir yn Oriel Ynys Môn yn seiliedig ar y wybodaeth orau oedd ar gael i'r Cyngor.
- Bod y rhagdybiaethau a ddefnyddir ym mhrisiad actiwaraidd y cynllun pensiwn yn briodol i Gyngor Sir Ynys Môn;

- Bod y balansau a gydnabyddir o ran rhwymedigaethau cyflog cyfartal yn gyflawn ac wedi'u hamcangyfrif yn gywir.

Sylwadau gan y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu

Cydnabyddwn fod y sylwadau a wnaed gan y rheolwyr, uchod, wedi eu trafod â ni.

Cydnabyddwn ein cyfrifoldeb am baratoi datganiadau ariannol cywir a theg yn unol â'r fframwaith cyflwyno adroddiadau ariannol perthnasol. Cymeradwywyd y datganiadau ariannol gan Gyngor Sir Ynys Môn ar 27 Medi 2012.

Llofnodwyd gan:

[Swyddog sy'n llofnodi ar ran rheolwyr]

Dyddiad:

Llofnodwyd gan:

[Swyddog neu Aelod sy'n llofnodi ar ran y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu]

Dyddiad:

Atodiad 2

Adroddiad archwilio arfaethedig yr Archwilydd Penodedig i Aelodau Cyngor Sir Ynys Môn

Adroddiad yr archwilydd annibynnol i Aelodau Cyngor Sir Ynys Môn

Rwyf wedi archwilio datganiadau cyfrifyddu a nodiadau cysylltiedig Cyngor Sir Ynys Môn am y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2012 o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.

Mae datganiadau cyfrifyddu Cyngor Sir Ynys Môn yn cynnwys y Datganiad Symudiadau mewn Cronfeydd wrth Gefn, y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, y Fantolen, y Datganiad Llif Arian Parod, y Datganiad Symud ar Falans y Cyfrif Refeniw Tai a Datganiad Incwm a Gwariant y Cyfrif Refeniw Tai.

Y fframwaith adrodd ariannol a gymhwyswyd wrth eu paratoi yw'r gyfraith berthnasol a'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2011-12 yn seiliedig ar y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (IFRS).

Priod gyfrifoldebau'r swyddog ariannol cyfrifol a'r archwilydd annibynnol

Fel yr esbonnir yn fanylach yn y Datganiad o Gyfrifoldebau ar gyfer y Datganiad o Gyfrifon a nodir ar dudalen 4, mae'r swyddog ariannol cyfrifol yn gyfrifol am baratoi'r datganiad o gyfrifon, sy'n rhoi darlun cywir a theg.

Fy nghyfrifoldeb i yw archwilio'r datganiadau cyfrifyddu a'r nodiadau cysylltiedig yn unol â'r gyfraith berthnasol a Safonau Archwilio Rhyngwladol (y DU ac Iwerddon). Mae'r safonau hynny yn ei gwneud yn ofynnol i mi gydymffurfio â Safonau Moesegol y Bwrdd Arferion Archwilio ar gyfer Archwilwyr.

Cwmpas yr archwiliad o'r datganiadau cyfrifyddu

Mae a wnelo archwiliad â chael tystiolaeth am y symiau a'r datgeliadau yn y datganiadau cyfrifyddu a'r nodiadau cysylltiedig i roi sicrwydd rhesymol nad oes unrhyw gamddatganiadau perthnasol yn y datganiadau cyfrifyddu na'r nodiadau cysylltiedig, boed hynny drwy dwyll neu wall. Mae hyn yn cynnwys asesu'r canlynol: pa un a yw'r polisïau cyfrifyddu yn briodol i amgylchiadau Cyngor Sir Ynys Môn a pha un a ydynt wedi'u defnyddio'n gyson a'u datgelu'n ddigonol; rhesymoldeb amcangyfrifon cyfrifyddu arwyddocaol a wnaed gan y swyddog ariannol cyfrifol a chyflwyniad cyffredinol y datganiadau cyfrifyddu a'r nodiadau cysylltiedig.

Yn ogystal, darllenaf yr holl wybodaeth ariannol ac anariannol yn y Rhagair Eglurhaol er mwyn nodi anghysondebau perthnasol â'r datganiadau cyfrifyddu a'r nodiadau cysylltiedig archwiliedig. Os dof yn ymwybodol o unrhyw gamddatganiadau neu anghysondebau perthnasol amlwg, ystyriaf y goblygiadau i'm hadroddiad.

Barn ar ddatganiadau cyfrifyddu Cyngor Sir Ynys Môn

Yn fy marn i, mae'r datganiadau cyfrifyddu a'r nodiadau cysylltiedig:

- yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar 31 Mawrth 2012 a'i incwm a'i wariant am y flwyddyn a ddaeth i ben bryd hynny;
- wedi'u paratoi'n briodol yn unol â'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2011-12.

Barn ar faterion eraill

Yn fy marn i, mae'r wybodaeth a gynhwysir yn y Rhagair Eglurhaol ar gyfer y flwyddyn ariannol y paratowyd y datganiadau cyfrifyddu a'r nodiadau cysylltiedig ar ei chyfer yn gyson â'r datganiadau cyfrifyddu a'r nodiadau cysylltiedig.

Materion y cyflwynaf adroddiad arnynt drwy eithriad

Nid oes gennyf unrhyw beth i gyflwyno adroddiad arno o ran y Datganiad Llywodraethu Blynyddol y cyflwynaf adroddiad i chi yn ei gylch os na fydd, yn fy marn i, yn adlewyrchu cydymffurfiaeth â 'Delivering Good Governance in Local Government: Framework' a gyhoeddwyd gan CIPFA/SOLACE ym mis Mehefin 2007, neu os yw'r datganiad yn gamarweiniol neu'n anghyson â gwybodaeth arall yr wyf yn ymwybodol ohoni o'm harchwiliad.

Tystysgrif cwblhau'r archwiliad

Ardystiaf fy mod wedi cwblhau'r archwiliad o gyfrifon Cyngor Sir Ynys Môn yn unol â gofynion Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a'r Cod Ymarfer Archwilio a gyhoeddwyd gan Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Anthony Barrett

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

28 Medi 2012

Atodiad 3

Crynodeb o'r cywiriadau a wnaed i'r datganiadau ariannol drafft y dylid tynnu sylw'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu atynt

Yn ystod ein harchwiliad, gwnaethom nodi'r camddatganiadau canlynol a gywirwyd gan y rheolwyr, ond yr ystyriwn y dylid tynnu eich sylw atynt gan eu bod yn berthnasol i'ch cyfrifoldebau mewn perthynas â'r broses o gyflwyno adroddiadau ariannol.

Gwerth y cywiriad	Natur y cywiriad	Rheswm dros y cywiriad
£350,000	Gostyngiad yn y darpariaethau 'Eraill' ar fantolen y Cyngor, a chredyd cyfatebol i'r datganiad incwm a gwariant cynhwysfawr.	Nodwyd nifer o eitemau dyblyg yn y rhestrau darpariaethau manwl yn ystod ein profion. Tynnwyd y rhain.
£1,586,000	Ailddosbarthu asedau yr ystyriwyd eu bod yn rhai treftadaeth eu natur o'r categori Eiddo, Offer a Chyfarpar i'r categori Asedau Treftadaeth.	Roedd y Cyngor wedi cynnwys nifer o asedau treftadaeth yn y balans Eiddo, Offer a Chyfarpar.
£16,668,000	Addasiad i'r Datganiad Gwariant ac Incwm Cynhwysfawr i wrthbwyso'r golled ar yr ailbrisiad o Ased Treftadaeth y Casgliad Celf. Caiff yr elw cymharol yn 10/11 o £17.7m ei addasu hefyd. Caiff y balansau ailbrisio wrth gefn eu hailddatgan i adlewyrchu gwerth o £1.4m ar 1 Ebrill 2010 a 31 Mawrth 2011. Cyfeiria'r newid yma at addasiad technegol yn unig, gan farnu bod y cyflwyniad gwahanol yn adlewyrchu'n well ar sylwedd y symudiadau prisio.	Nodwyd ffigur o £400,000 ar gyfer Ased Treftadaeth y Casgliad Celf yn natganiad o gyfrifon y flwyddyn flaenorol. Ar ôl i FRS 30 Asedau Treftadaeth gael ei gyflwyno, cafodd yr ased ei ailddatgan ar sail ei brisiad yswiriant o £18.1m ar 31 Mawrth 2011, a'i werth ar y farchnad, sef £1.4m, ar 31 Mawrth 2012. Dylai'r gwerth cyfredol o £1.4m gael ei gymhwyso'n ôl-weithredol i ddyddiadau'r cyfnod blaenorol yn ôl hyd at 1 Ebrill 2010.

Camddatganiadau nas cywirwyd

Dyddlyfr	Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr		Mantolen	
	£'000	£'000	£'000	£'000
Darpariaeth ôl-ofal safle tirlenwi Penhesgyn				

DR Cost gwasanaethau (Datganiad) CR Darpariaethau (Mantolen) *Darpariaeth ychwanegol o ran costau ôl-ofal rhagamcanol y Cyngor dros y safle cyfan am hyd ei drwydded.*	788			788
Torbwynt cyfrifon taladwy DR Cyfrifon taladwy (Mantolen) CR Cost gwasanaethau (Datganiad) *Gwall a allosodwyd o ran ein hapbrofion o dorbwynt cyfrifon taladwy ar gyfer eitemau a gofnodwyd yn anghywir yn 2011/12.*		279	279	
Rhwymedigaethau nas cofnodwyd cyfrifon taladwy DR Cost gwasanaeth (Datganiad) CR Cyfrifon taladwy (Mantolen) *Nodwyd gwall caled ar gyfer rhwymedigaethau yn ymwneud â 2011/12 nas cofnodwyd yn y cyfnod hwnnw.*	98			98
Rhwymedigaethau nas cofnodwyd cyfrifon taladwy DR Cost gwasanaeth (Datganiad) CR Cyfrifon taladwy (Mantolen) *Nodwyd gwall a allosodwyd ar gyfer rhwymedigaethau yn ymwneud â 2011/12 nas cofnodwyd yn y cyfnod hwnnw.*	182			182
CYFANSWM	**1,068**	**279**	**279**	**1,068**

Effaith net y camddatganiadau nas cywirwyd ar falans cost gwasanaethau a chronfa'r cyngor yw debyd o £789,000.

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500
Fax: 029 2032 0600
Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@wao.gov.uk
Website: www.wao.gov.uk

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500
Ffacs: 029 2032 0600
Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-bost: info@wao.gov.uk
Gwefan: www.wao.gov.uk